

19. YÜZYIL ORTALARINA DOĞRU KEMER EDREMIT ESNAFI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Examination on the Guilds of Kemer Edremit
Towards the Mid 19th Century

Gönderim Tarihi: 18.04.2016

Kabul Tarihi: 02.11.2016

Serdar GENÇ*

ÖZ: Kemer Edremit, 16. yüzyıl başlarında Karesi Sancağı kazalarından Edremit'e bağlı bir köy iken yüzyılın sonlarına doğru kaza statüsüne kavuşmuştur. Kemer Edremit ile ilgili çalışmalar oldukça yetersiz olup esnaf üzerine de yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir. Dolayısıyla bu çalışmada, 19. yüzyılın ortalarında doğru Kemer Edremit kasabasında ve köylerindeki esnaf üzerine bir değerlendirme amaçlanmaktadır. Bu kapsamda burada faal olan esnaf kolları, dükkânlar ve sahipleri ile tahsil edilecek olan ihtisab vergisi incelenecektir. Böylece Kemer Edremit esnafı hususunda literatüre bir katkı sağlanmış olacaktır. Konu ile ilgili yararlanılan kaynaklar arasında; İhtisab defterleri ile Burhaniye ve Edremit Şer'îye Sicilleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemer Edremit, Esnaf, 19. Yüzyıl.

ABSTRACT: In the early 16th century, Kemer Edremit, was a village of Edremit which was one of the township of Sanjak of Karesi. Kemer Edremit became a township towards to end of the century. However, the studies on Kemer Edremit are inadequate and also there is no publication on guilds of Kemer Edremit. Accordingly the aim of this article is to make an evaluation on the guilds of township and villages of Kemer towards to the mid 19th century. In this scope, the active branches of craft, shops and their owners and the tax of *ih̄tisab* will be examined. Thereby, it would provide a contribution to the literature. The main sources of this study are İhtisab defters and Burhaniye and Edremit Qadi Records.

Keywords: Kemer Edremit, Guilds, 19th Century.

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü, sgenç@balikesir.edu.tr

1. GİRİŞ

Osmanlı dönemi kaynaklarında Kemer veya Kemer Edremit olarak bahsi geçen ve Karesi Sancağına bağlı olan kasabanın bugünkü adı Burhaniye'dir. Burhaniye'nin kuzeyinde Edremit, kuzeydoğusunda Havran, güneybatısında Gömeç ve Ayvalık, batısında Edremit Körfezi yer almaktadır.

Kazanın ismi ile ilgili olarak Osmanlı dönemi şer'îye sicillerinde hem "Kemer-i Edremid" hem de "Kemer" isminin kullanıldığı görülmektedir (Burhaniye Şer'îye Sicili, 1098, 19a-b)¹. 16. yüzyılın başlarında resmi olarak köy statüsünde olan Kemer, 1580'li yılların başında kaza merkezi haline getirilmiştir (Yılmaz, 1995: 135). Bunun yanında XV. yüzyılın ortalarından itibaren Edremit ve Kemer havalisi² II. Murad'ın Bursa'daki cami ve imaret evkafı gelirleri arasında yer almıştır⁴. H. 1141/M. 1728-29 senesinde bu mukataa Hacı Mehmed Ağa'ya iltizama verilmiştir (BŞS, 1093: 10a). 19. yüzyıla gelindiğinde Haremeyn'e tâbi evkaf mukataaları arasında zikredilen Kemer Edremit ve Edremit mukataasına bac-ı bazar, kantar ve zeytinyağı mengeneleri mukataası da dahil edilmiştir (BŞS, 1095/1: 23a, 1095/A: 4a). 1832 tarihinde ise Kemer Edremit mukataasının Darphane-i Âmire'nin kontrolünde olduğu ve Midilli nazırına ihale edildiği anlaşılmıştır (BŞS, 1096: 3b).

Edremit Körfezindeki kazalardan biri olan Kemer Edremit'in; İzmir-Bergama üzerinden Edremit'e ulaşım buradan Rumeli'ye bağlanan yol güzergâhı üzerinde bulunması ve bir iskeleye sahip olması onu ekonomik olarak avantajlı konuma getirmiştir (Yılmaz, 1995). İskele, kaza ile İstanbul ve kaza ile adalar arasında deniz yoluyla bağlantı kurulmasını sağlamıştır. İstanbul ile kurulan bu bağlantıda şüphesiz ki başkentin taleplerinin belirleyici bir rolü olmuştur. Bu taleplerin ilki, körfezde konumlanmış olan Kazdağı'nın kereste ve odun potansiyelinden kaynaklanmıştır. Zira Kazdağı'ndan kesilen kereste bir taraftan Tersane'de gemi inşası diğer taraftan İstanbul'un odun ihtiyacının karşılanması için kullanılmıştır. İkincisi ise İstanbul'un zeytinyağı ve sabun ihtiyacından kaynaklanmıştır. Öteden beri Edremit Körfezinde zeytinyağı üretimi ve sabun imalatı yaygın olduğundan gerek Saray gerek İstanbul'un ihtiyacını karşılamak için Kemer Edremit'ten başkente devamlı olarak zeytinyağı ve sabun nakledilmiştir (BŞS, 1095/A: 11a, 1095/1: 4b, 10b; 1096: 35b, 38b; EŞS, 1251: 8b, 40a).

¹ Burhaniye Şer'îye Sicili bundan sonra BŞS olarak yazılacaktır.

² Edremit ve Kemer Edremit kırsalında II. Murad vakfının gelirleri arasında toplam 42 köy yer alırken Mukâta'a-i Perakende-i Edremid gelirleri adı altında konargöçerler de yer almıştır. Bu konargöçer taifelerinin Edremit, Kemer Edremit, Havran, Ayazmend, Balıkesir, Manyas ve Fırt sahasında yer alıyordu (Köç, 2011).

³ Bu mukataa Osmanlı saray eliti içerisinde yer alan Sultanlar ve kızlarının uhdelerine ihale olunmuştur. Örneğin H. 1173/M. 1759-60 tarihinde Saliha Sultan ile kızları Lebibe ve Naile Hanımlara ihale verilmiştir. Sonrasında ise malikâne kapsamında Esmâ Sultana tevcih edildiği belirtilmektedir. (BOA, *Cevdet Maliye*, nr. 4941; Yağcı, 2013)

Bunlardan başka 19. yüzyılın ilk yarısında Kemer Edremit'in idari ve demografik yapısı ile ilgili birkaç hususa değinmek yararlı olacaktır. 1833 tarihli Kemer Edremit nüfus defterinde kazanın beş mahallesi vardır. Bunlar; Yunus, Hacı Ahmed, Cami-i kebir, Mahkeme, Memiş mahalleleridir⁴. Fakat aynı yıla ait bir başka nüfus defterinde Yunus mahallesi yerine Kavakdibi mahallesinin adı geçmektedir. Kavakdibi muhtemelen Yunus mahallesinin diğer ismidir. Bunun yanında kazaya bağlı 23 köy bulunmaktadır. Köyler; Köpek, Karaağaç, Pelidili, Karga, Taylılı, Hisar, Bahadunlu, Reşid, Ağacık, Yabancılar, Yunuslar, Bademli, Şar, Hortac, Karadere, Börezli, Kızıklı, Tutluca, Dere-i kebir, Dere-i sagir, Karalar, Köylüce, Halaçlar'dır. Ayrıca bu tarihte Cami-i kebir mahallesinde Rum⁵, Mahkeme mahallesinde Kıbtiyân nüfus da bulunmaktadır (BŞS, 1097; BOA, D.CRD., 40220).

2. ESNAF VE DÜKKÂNLAR

Osmanlı döneminde şehirlerin ana unsurları; kale, cami, pazar ve çarşıdır. Klasik Osmanlı şehrinde; toplumsal tabakalaşma, esnaf örgütlenmesi, üretim ve ticaret olanakları ile art bölgesinde sakinlerini besleyecek tarımsal arazi ve mahalleler bulunmaktadır. Bunun yanında Osmanlı şehirlerinin oluşumu ve gelişimi cami, bedesten, imaret ve pazaryerlerinin etrafında gerçekleşmiştir. Zira bedesten, hanlar ve dükkânlarla birlikte çarşayı meydana getiren temel yapılar arasında yer almıştır. Çarşının büyüklüğüne göre cami sayısı artmıştır ki şehrin en büyük camileri de çarşı civarında konumlanmıştır. Ayrıca tüm bu şehirleşmede vakıflar mühim bir yere sahip olmuştur (Şahin, 2010; Cezar, 1985).

1530 tarihli tahrir defterinde Kemer, "bazar durur ve cuma kılınır" olarak nitelenen Edremit'e bağlı bir köydür. Üstelik muhtemelen 15. yüzyıl sonlarında inşa edilmiş olan Şeyh Muhyiddin Camii (Cami-i kebir-Koca Camii) ile altı mahallesi mevcuttur⁶. Kemer Edremit'in ilk teşekkülü bu cami etrafında olmalıdır. Çünkü mevcut altı mahalleden biri Cami mahallesidir. Hatta 19. yüzyıla gelindiğinde bu mahalle Cami-i kebir olarak varlığını sürdürmüştür. Bunun yanında Kemer Edremit'te klasik Osmanlı şehirlerinde olduğu üzere bir çarşı ile pazaryeri mevcuttur fakat bedesten yoktur. Ayrıca erken dönemde kurulan vakıfların da Kemer'in gelişimine önemli bir katkı sağladığı aşikârdır. Zira Şeyh Muhyiddin Camii vakfı gelirleri arasında 88 dükkân bulunmaktadır. Dükkânlardan 56'sı Hasan Çelebi, 36'sı Hacı Hüseyin, altısı da Sadık Mehmed tarafından vakfedilmiştir.

⁴ H. 1139/M.1726 senesinde Kemer Edremit'te altı mahalle mevcuttur. Bunlar; Cami-i kebir, Hacı Ahmed, Yunus, Hacı Musa, Memiş ve Mestan'dır. Oysa 19. Yüzyıla gelindiğinde kayıtlarda Mestan ve Hacı Musa mahallelerinin ismi geçmemektedir. Nitekim 1817 senesinde Kemer Edremit kazasının mahalleleri; Memiş, Mahkeme, Cami-i kebir, Hacı Ahmed ve Yunus'tur. BŞS, nr. 1093, 47b; 1095-A,5b.

⁵ Cami-i kebir mahallesinde 103 Rum nüfus yerleşiktir. BOA, D.CRD., 40220, s. 3.

⁶ 1530 senesi tahrir defterinde Kemer'in mahalleleri şunlardır; Şeyh Kethüda, Hacı Musa, Cami, Zekeriya, Yunus ve Divane Musa'dır. Bkz. BOA, *Tapu Tahrir Defteri*, nr. 166: 276.

Bunun yanında Sarı Ahmed Paşa vakfına bağlı bir hamam da mevcuttur (BOA, Tapu Tahrir Defteri, 166: 276-278). Bu tablodan anlaşıldığı üzere Kemer Edremit'teki şehirleşme süreci diğer Osmanlı şehirleri ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla cami, dükkânlar, çarşı ve hamamın şehrin çekirdeğini oluşturduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

Kemer Edremit'in şehirleşme süreci ile ilgili kısa bilgi verdikten sonra 19. yüzyılın ilk yarısında kazada faal olan esnaf kollarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Bakkal, berber, değirmenci, demirci, ekmekçi, hamamcı, hancı, helvacı, kahvehaneci, kalaycı, kasap, leblebici, meyhaneci, muytab, nalbant, sabuncu, sebzece, semerci, simitçi, terzi ve tulumcu. Kasaba ve köylerde bu esnaf kollarına ait toplam 142 dükkân mevcuttur. Bu dükkânlarda faal olan esnaf incelendiğinde kazadaki esnafın çoğunun Müslüman olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Zira yalnızca bakkal ve terzi esnafı arasında ikişer esnaf ile kasabadaki tek meyhane ve iki sabunhanenin sahibi gayrimüslimdir (BOA, Kamil Kepeci, 7478).

19. yüzyılın ilk yarısında kasabada, esnaf temsilcisi olarak bir kasabbaşı ile bakkalbaşının bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat diğer esnaf kollarının kethüda yahut yiğitbaşları ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BŞS, 1096: 38b, 1095/A: 18a). Diğer taraftan kasabadaki esnafın nakde ihtiyacı olduğunda birbirlerine borçlandıkları tespit edilmiştir. Nitekim bazı esnafa ait tereke defterlerinde bunların örneklerini görmek mümkündür. Bunun yanı sıra Kemer Edremit'e dışarıdan gelip burada esnaflık yapan kişiler de mevcuttur. Kemer gibi iskelesi olan bir kasabada bu yatay hareketliliği olağan karşılamak gerekir. Kemer'in sahil kasabası olması ve iskelenin mevcudiyeti kasabanın cazibesini artırmış olmalıdır. Zira sadece kasabanın çevresindeki köy ve kazalar ile adalardan değil uzak memleketlerden gelip de kasabada esnaflık yapanlar mevcuttur. Alanya, Balya, Edremit, İstanbul, Güre, Konya, Molova, Sakız adası, Yalvaç Karaağacı ve Tavşanlı bunlardandır (BŞS, 1094: 105b, 1096: 12a, BOA, KK, 7478). Zira aynı dönemde benzer hareketliliğin Edremit'te de görülmesi tesadüf olmasa gerektir (Genç, 2013).

Nüfus defterlerindeki veriler dikkate alındığında küçük bir kıyı kasabası özelliği gösteren Kemer'de, ahalinin kendi ihtiyaçlarını sağlayacak düzeyde bir esnaf örgütlenmesinin olduğunu söylemek mümkündür. Fakat kasabada attar, ayakkabıcı, bezzaz, debbağ, mumcu, bakırcı, kuyumcu, bıçakçı, boyacı vb. esnaf kolları mevcut değildir. Bu durumda ahalinin bu esnaf kollarının imal ettiği ya da sattığı emtiayı kurulmakta olan pazardan veya Edremit ve Bergama gibi civar kazalardan temin ediyor olması muhtemeldir.

2.1. Gıda Kolunda Faal Esnaf

Gıda kolunda faal esnaf kolları arasında fırıncı, kasap, helvacı, leblebici ve bakkallar yer almaktadır. 1835'te Kemer Edremit'te toplam beş fırın hizmet vermektedir. Bunlardan sadece birinde ekmek imal edilirken kalan dördü simit fırınıdır. Burada dikkat çeken husus ise böylesi küçük bir kasabada dört simitçi fırınının bulunmasıdır. Fakat benzer tablo Edremit'te de görülür. Çünkü burada da iki ekmekçi fırınına karşın beş simitçi fırını mevcuttur (BOA, KK, 7478: 12). Anlaşılan bu havalide simit ve diğer fırın mamulleri rağbet görmektedir. Fırın sahiplerine baktığımızda ise tamamının ağa unvanlı Müslümanlar oldukları görülür. Fakat fırınları işleten ekmekçi ve simitçilerle ilgili ayrıntıya yer verilmemekle birlikte fırınlarda usta, pişirici, hamurkâr vb. çalışanlar olduğu bilinmektedir (Koçu, 1958). Nitekim sicillerde bu fırınlarda çalışanlar arasında kasabaya dışardan gelen kişiler bulunduğuna dair ipuçları mevcuttur. Örneğin 1840 yılında Kemer çarşısındaki bir simitçi fırınında usta olan aslen Molovalı bir Rum'dan bahsedilmektedir (BŞS, 1096: 60a).

Kemer Edremit esnafı içerisinde en fazla dükkâna sahip esnaf kolu bakkallardır. Kasabada 17, köylerde dört olmak üzere toplam 21 bakkal dükkânı vardır. Kasabadaki bakkal dükkânlarının mevkiyle ilgili herhangi bir kayıt mevcut olmamakla birlikte çarşı içinde ve mahalle aralarında bulunmaları muhtemeldir. Köylerdeki bakkal dükkânları ise Pelidili ve Karaağaç'tadır (BOA, KK, 7478: 26). Bakkal esnafı arasında Müslümanların yanı sıra gayrimüslimler de mevcuttur. Bunun yanında bakkal esnafından bazısının ikişer dükkânı olduğu görülmektedir. İki bakkal dükkânı olanlar arasında Müftü Efendi ile Şeytan adlı bir gayrimüslim yer almaktadır. Bakkal esnafının idarecisi bakkalbaşdır (BŞS, 1095-A: 18a.). Bunun yanı sıra bakkal esnafının diğer bazı emtiayı da tedarik ediyor olması muhtemeldir. Örneğin kahve, duhan, mum vb. emtia bakkallar aracılığıyla temin edilip satılıyor olmalıdır (BŞS, 1095/A: 18a). Zira kasabada bu emtianın imalat veya satışını yapan başkaca bir esnaf yoktur. Yine bakkalların zeytinyağı ve sabun sattıkları da anlaşılmaktadır (BŞS, 1096: 38b).

Kemer kasabasında sadece bir kasap dükkânı mevcuttur. Anlaşılan o ki tek bir kasap dükkânı kasabanın et ihtiyacını karşılamaktadır. Nitekim Tanzimat öncesine ait bu yıllarda kasabadaki diğer esnafı ilgili herhangi bir fiyat düzenlemesine rastlanmazken kasap esnafı için halen narh verilmeye devam edilmiştir (BŞS, 1095/A: 11a; 1096: 38b).

Gıda sektöründe yer alan bir başka esnaf helvacı ve leblebicilerdir. Kamil Kepeci tasnifinde yer alan mufassal esnaf sayımı defterinde helvacı ve leblebici esnafı başlığı altında altı dükkân yer almaktadır. Bu dükkânların sahipleri; Arnabutoğlu Osman Ağa, Sakızlı Mustafa Ağa, Hacı Ebubekir, Helvacı Emin, Leblebici Halil ve Hacı Mustafa'dır (BOA, KK, 7478: 22).

Fakat defterde iki kişi ile ilgili ayrıntı verilirken diğerlerinin leblebici ya da helvacı olup olmadıkları belirtilmemiştir. İcmal defterinde bu hususa nispeten açıklık getirilmektedir. Çünkü bu defterde kasabada bir helvacı ile beş leblebici dükkânı bulunduğu kayıtlıdır (BOA, A.DVNS.TZEİ.d., 31: 179). Bu durumda Helvacı Emin haricinde diğerlerini leblebici olarak kabul etmek gerekecektir. Ancak sayımın iki yıl öncesine ait Kemer Edremit şer'îye sicilinde yer alan bir tereke kaydında ölen kişinin alacaklı listesinde Helvacı Ebubekir ismi geçmektedir (BŞS, 1096: 13a). Helvacıların sayısı ile ilgili bir tereddüt olmakla birlikte gerçek olan şudur ki helva Edremit körfezinde oldukça rağbet görmektedir. Çünkü Kemer'den başka yakındaki Edremit kasabasında ve köylerinde dahi helvacı dükkânları yer almaktadır. Hatta bu dönemde piyasada üzümlü, pekmezli ve ballı helva çeşitleri mevcuttur (Genç, 2009: 287). Nitekim Kemer'de vefat eden bir helvacının terekesinde 18 adet arı kovanının da bulunması helva imalatında balın kullanıldığına dair bir işaret olarak değerlendirilebilir (BŞS, 1095/A: 38b).

Helvacılarla aynı kalemde yazılan bir diğer esnaf kolu leblebicilerdir. Leblebicilerle ilgili elde ayrıntılı veriler olmamakla birlikte kasabadaki leblebicilerin buraya dışardan geldiğini söylemek pekâlâ mümkündür. Çünkü sicillerde tespit edilebilen leblebiciler Kemerli değildir. Hatta aralarında leblebisiyle meşhur olan Tavşanlı'dan gelenler dahi vardır. Örneğin Leblebici Hüseyin aslen Tavşanlılı olup Kemerde leblebicilik yaparken 1810 senesinde vefat etmiştir (BŞS, 1094: 105b). Yine aslen Yalvaç Karaağacı'ndan olan Leblebici Hasan Alemdar'a ait tereke kaydında 6,5 kıyye leblebi, 3 kile nohut, nohutlu elemek için gözer ve kavurmak için de leblebi tavaları vardır. Ayrıca terekede terazi ve demir tepsiler de bulunmaktadır (BŞS, 1096: 12a).

2.2. Diğer Esnaf Kolları

Kemer'de faal olan diğer esnaf kolları arasında; kahvehaneci, berber, terzi, nalbant, semerci, muhtab, meyhaneci, sabuncu ve sebzeçileri saymak gerekir. Öncelikle diğer esnafa göre sayıca daha fazla dükkâna sahip olan kahvehanecilere bakıldığında mufassal ve icmal defterinde birbirinden farklı rakamların kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Zira icmal defteri incelendiğinde sadece köylerde 16 kahvehanenin bulunduğu kayıtlıdır. Ancak burada bir hata söz konusudur. Çünkü köyler haricinde kasabada da kahvehanelerin olması gerekmektedir. Nitekim mufassal defterinde kasabadaki dükkânlar arasında ilk sırada kasabada toplam 12 kahvehane bulunduğu belirtilmektedir (BOA, KK, 7478; A.DVNS.TZEİ.d., 31). Dolayısıyla icmal defterindeki 16 kahvehanenin Kemer kasaba ve köylerindeki toplam kahvehane sayısını gösteriyor olması kuvvetle muhtemeldir.

Kemer'deki kahvehanecilerin tamamı Müslüman olup aralarında kasabaya dışarıdan geldiği anlaşılan iki kişi de bulunmaktadır. Bunlar; Alanyalı Ali

Ağa ile İslambullu Mustafa Ağa'dır (BOA, KK, nr. 7478: 22). Kahvehanelerin mevkii ile ilgili ayrıntı olmamakla birlikte muhtemelen çarşı ile iskele civarında bulunmaktadırlar. Zira eldeki bir vakıf kaydından hareketle Kemer iskelesi civarında kahvehanelerin varlığı teyit edilmektedir (BŞS, nr. 1096: 40a). Bunun yanında Kavakdibi denilen ve muhtemelen Yunuslar Mahallesi civarında da bir kahvehane mevcuttur. 1832 yılında buradaki kahvehanelerin kıymeti 610 kuruştur. Oysa aynı tarihte bir helvacı dükkânı için biçilen fiyat 1200 kuruştur (Edremit Şer'iyeye Sicili, 1251: 74b).

Edremit Körfezinde bugün olduğu üzere Osmanlı döneminde de zeytinliliğin oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Hatta 18. yüzyılla birlikte bu bölgede imal edilen zeytinyağının en büyük alıcısı İstanbul piyasası olmuştur. Dolayısıyla Kemer ve Edremit havalisinde zeytinyağıyla ilintili bazı esnafın da olması şaşırtıcı değildir. Nitekim hem Kemer hem de Edremit'te sabunhanelerin varlığı bunu doğrulamaktadır. Zira sabunun hammaddesi zeytinyağıdır. Kemer'de üçü kasabada biri köyde olmak üzere toplam dört sabunhane mevcuttur. Kasabadaki sabunhanelerden biri Hacı Salih Ağa'ya diğer ikisi Lazoğlu Andon isimli bir gayrimüslime aittir. Köylerden ise sadece Köpek'te bir sabunhane mevcuttur (BOA, KK, 7478: 26). Fakat ihtisab defterinde bu köydeki sabunhanenin kayıtlı olmadığını hatırlatmak gerekir.

Zeytinyağı ile ilintili olduğunu varsaydığımız bir başka esnaf tulumcularıdır⁷. Kayıtlarda biri Emir Osmanoğlu'na ait olmak üzere kasabada iki tulumcu dükkânı vardır. Zira Kemer'den İstanbul'a gemilerle zeytinyağı naklinde küp ve testilerin yanı sıra hayvan derisinden yapılan tulumlar da kullanılmıştır. Nitekim zeytinyağı ticareti yapan bazı tüccar terekelerinde çok sayıda tulum tespit edilmiştir. Örneğin Midilli Adasından olup Kemer Edremit'te katledilmiş olan Mihal'in terekesinde 2034 kıyye zeytinyağının yanında 34 adet tulum bulunmaktadır (BŞS, 1095/A: 25a, 1095/1: 2a, 4a).

Kemer'de bu esnaf kolları haricinde berber ve terzi esnafını da saymak gerekir. 1835 yılında kasabada yedi berber dükkânı bulunmaktadır. Berber dükkânlarının tamamı Müslümanlara aittir. Bunlar; Arnabutoğlu Hacı Osman Ağa, Hacı Salih Ağa, Berber Mehmed, Berber Hacı Mehmed Vefik, Berber Mustafa, Adalı İsmail Ağa, Edremitli Küçük Emin Ağa'dır (BOA, KK, 7478: 22). Berber esnafı sadece kasabada olup köylerde berbere rastlanmamıştır. Terziler ise kasabada sekiz dükkâna sahiptir. Bakkal esnafında olduğu üzere terziler arasında da gayrimüslimler mevcuttur. Kasabadaki sekiz dükkânın ikisi gayrimüslimlere altısı Müslümanlara aittir (BOA, KK, 7478: 23). Üstelik köylerde de terzi dükkânı mevcuttur. Kasabada kumaş ticareti yapan yahut dükkânda kumaş satan bezzazlara rastlanmadığından terzilerin aynı zamanda kumaş da satıyor olması muhtemeldir.

⁷ Tulum, hayvanın bütün çıkarılmış derisinden ibaret kaptır. Pekmez, bal, yağ, sirke, su veya peynir konulur. Edremit körfezinde katran naklinde de tulumlar kullanılmıştır (Şemseddin Sâmî, 1317; EŞS, 1245: 78a).

Kasabada kalan diğer esnaf kolları ise hayvancılık ve ziraatla ilgilidir. Bunlar sırasıyla demirciler, nalbantlar, semerciler ve muytablardır. Bunlara ait toplam 19 dükkân mevcuttur. Defterde bu esnaf kolları aynı kalem içerisinde kaydedildiğinden her birinin dükkân sayısını ayrı ayrı tespit etmek mümkün değildir. Öte yandan Kemer havalisinde hayvancılıkla meşgul olan konargöçer nüfusun varlığı muytab gibi kıl dokuyan esnaf kolunun kasabada faal olmasını açıklar görünmektedir.

Son olarak kasabada bir şerbethane/meyhane bulunduğunu belirtmek gerekir. Osmanlı toplumunda Müslümanların içki içmeleri ve satışını yapmaları yasaktır. Dolayısıyla meyhane işletmeleri de yasaktır. Bu nedenle meyhaneler gayrimüslimler tarafından işletilmektedir. Nitekim 1835 yılında kasabadaki tek meyhanenin sahibi Lazoğlu Andon'dur (BOA, KK, nr. 7478: 24).

Bunlara ilaveten kasabada 10 kıta sebze bahçesi mevcuttur. Sulama imkânını göz önünde bulundurulduğunda bu bahçeler Karınca Deresi boyunda olmalıdır⁸. Çünkü 1837 yılında derenin taşması ile ilgili bir kayıta dere boyundaki bazı evler ile sebze bahçelerinin bu taşkından zarar gördüğü belirtilmektedir (BŞS, 1096: 38b).

2.3. Köylerdeki Esnaf ve Dükkânlar

1833-34 yılında Kemer'e bağlı toplam 23 köy bulunmaktadır (BOA, D.CRD. nr. 40220). Tıpkı Edremit köylerinde olduğu gibi Kemer Edremit köylerinin bir kısmında da dükkânların var olduğu görülmektedir. Köylerdeki esnaf gerek nicelik gerekse nitelik yönünden doğal olarak kasabadan farklıdır. Zira köylerde faal olan esnaf kolları arasında sadece bakkal, demirci ve terzi esnafı ile kahvehane, değirmen ve bir de sabunhane mevcuttur. Henüz 1830'lu yıllarda köylerde esnaf kollarının faaliyet göstermesinin sadece bu coğrafyaya özgü bir husus olup olmadığı diğer kazalar üzerinde yapılacak araştırmalar neticesinde açıklığa kavuşacaktır.

Kemer Edremit köylerinde faaliyet gösteren dükkânlar arasında ilk sırada kahvehaneler yer almaktadır. Ancak bu hususta eldeki iki defter arasında bazı farklılıklar mevcuttur. H. Muharrem 1251/M. Nisan-Mayıs 1835 tarihli mufassal defterde köylerde toplam 15 kahvehane olduğu kaydedilmiştir. Bu defterde aynı zamanda kahvehanelerin bulunduğu köylere de yer verilmiştir. Oysa icmal defterinde sadece köylerdeki toplam kahvehane sayısı verilmiştir ve burada köylerde 16 kahvehane olduğu belirtilmiştir. Muhtemeldir ki mufassal defterde bir kahvehane eksik yazılmıştır. Zira Burhaniye şer'iyeye sicilinde 1832 tarihli bir keşif kaydında Köylüce köyünde bir kahvehane olduğundan bahsedilmektedir (BŞS, nr. 1095/A: 25a). Ancak

⁸ Karınca Deresi/Çayı ve Havran Çayı Burhaniye'nin iki akarsuyu olup Edremit Körfezine dökülürler. Karınca Çayı'nın Karınca Dere, Kara Dere ve Çatak (Ilica) Dere olmak üzere üç kolu vardır. Çay, sel rejimli olduğundan taşkunlara sebep olmaktadır (Efe vd., 2012).

defterde kahvehane olan köyler arasında Köylüce mevcut değildir. Kemer Edremit'te kahvehane bulunan köyler; Bahadunlu, Dere-i kebir, Dere-i sagir, Hisar, Karaağaç, Karga, Kızıklı, Pelidili, Şar ve Taylılı'dır.

Köylerde faal olan bir diğer işletme değirmenlerdir. Köyde yaşayanların gerek kendi gerek hayvanların ihtiyaçları için buğday, arpa ve diğer hububatın öğütülmesinde değirmenlere ihtiyaç vardır. Değirmenlerle ilgili elde ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Ancak kaza genelinde toplam 18 değirmen tespit edilmiştir. Açıkça belirtilmemekle birlikte muhtemelen bu değirmenlerden ikisi kasaba civarında kalanları da köylerdeki. Zira "Çarşı değirmeni" olarak belirtilen değirmenin kasaba yakınında bulunması muhtemeldir. Kayıtların bazılarında değirmenlerin bulunduğu köylerin isimleri de belirtilmiştir. Bunun yanında Dere-i kebir, Karalar ve Taylılı köylerinde ikişer değirmenin olduğu anlaşılmaktadır. Değirmen olan diğer köyler ise Bahadunlu, Hisar, Köylüce, Şar ve Yabancılar'dır (BOA, KK, nr. 7478: 25).

Bunlardan başka köylerde demirci, bakkal ve terzi dükkânları ile Köpek karyesinde bir sabunhane mevcuttur. Bu köyler arasında Karaağaç ayrı bir yere sahiptir. Çünkü diğer köylere nazaran bu köyde dükkân sayısı daha fazladır. Nitekim köyde ikişer kahvehane, bakkal ve terzi dükkânı faaldir. Yine Pelidili köyünde de iki bakkal dükkânı mevcuttur. Bu durumda Kemer Edremit köylerinde faal olan dükkân sayısı 27'dir. Ayrıca köylerdeki bu dükkânların tamamı Müslümanlara aittir.

2.4. Hanlar ve Hamam

Kemer'in; İzmir üzerinden Edremit'e ulaşan ve buradan da Rumeli'ye bağlanan yol güzergâhı üzerinde bulunması (Yılmaz, 1995), iskelesi vasıtasıyla adalar ve kıyı boyundaki diğer kasabalara erişim imkânına sahip olması ve zeytinyağı üretimi onu körfezde ticaret için elverişli bir konuma getirmiş olmalıdır. Bu çerçevede bedesteni/kapalıçarşısı olmayan kasabada tüccarların ve yolcuların konaklaması ve tüccarların mallarını saklaması için hanlara ihtiyaç vardır (Faroqhi, 1993). Nitekim 1835 senesinde Kemer'de iki han mevcuttur. Bunlar; Yukarı Han ve Aşağı Han'dır (BŞS, 1095/A: 18b, 21a.). Kemer'deki bu iki handan biri 25 odalı olup Güreli Hacı Ali Bey'e diğeri ise 28 odalı olup Arnabutoğlu Osman Ağa'ya aittir (BOA, KK, 7478: 24). Bu durumda Kemer'deki hanların kapasitesinin toplam 48 oda olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada Osman Ağa ile ilgili ayrıntı vermek yararlı olacaktır. Çünkü Osman Ağa'nın kasabadaki emvali bu handan ibaret değildir. Ağanın kasabada bir kahvehanesi, bir helvacı dükkânı, bir berber dükkânı, bir nalbant dükkânı ve 2 kıt'a sebze bahçesi bulunmaktadır.

Kasabada diğer bir işletme hamamdır. Bu tarihte kasabada sadece İbrahim Ağa Hamamı olarak kayıtlı bir hamam bulunmaktadır. Bu hamamla ilgili elimizde ayrıntı bulunmamakla birlikte 16. yüzyılda Kemer Edremit'te Sarı

Ahmed Paşa'nın vakfı içerisinde yer alan bir hamamdan bahsedilmekte ve bu hamam 16. yüzyıl tahrir kayıtlarında yer almaktadır. Nitekim hamamın 1530 senesindeki geliri yıllık 3000 akçe iken 1577'de ise 5000 akçeye yükselmiştir (BOA, Tapu Tahrir Defteri, 166: 278; Bıyık, 2005). Fakat 1835 tarihine gelindiğinde bu hamama dair kayıtlarda bir iz yoktur. Kasabadaki tek hamam İbrahim Ağa hamamı olarak geçmekte olup hamam için günlük 6 para vergi belirlenmiştir (BOA, KK, 7478: 24)

1.5. Dükkân Sahipleri

Kemer'deki dükkânlar ekseriyetle Müslümanlara aittir. Bu nedenle kazadaki esnaf teşkilatında Müslümanların söz sahibi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Müslüman esnaf arasında hacı ve ağa unvanlı çok sayıda kişi dikkat çekmektedir. Bunlardan "Hacı" unvanlı 25, "Ağa" unvanlı 43 kişi vardır. Gayrimüslimlere ait dükkânlar arasında ise yalnızca bakkal ve terzi dükkânları ile sabunhaneler ve kasabadaki tek meyhaneyi saymak gerekir. Öte yandan Kemer eşrafından bazı kişiler, farklı esnaf kollarında faaliyet gösteren birden fazla dükkânın da sahibiydiler. Örneğin Arnabutoğlu Osman Ağa'nın kahvehanesi, hanı, sebze bahçesi, biri berber dükkânı olmak üzere iki dükkânı daha mevcuttu. Yine Kemer Edremit eşrafından olan Emir Osmanzâdelerden Emir Osmanoğlu Ali Ağa ile Edremit eşrafından Küçük Emin Ağa'nın ikişer dükkânları olduğunu belirtmekte yarar vardır (BŞS, 1096: 40a, BOA, KK, 7478). Gayrimüslimlerden ise bu kategoride değerlendirilebilecek tek kişi Lazoğlu Andon'dur. Çünkü Andon, kasabada faal olan iki sabunhane, bir meyhane, bir berber ve bir de bakkal dükkânının sahibidir.

3. DÜKKÂNLARDAN ALINAN İHTİSAB RÜSUMU

İhtisab vergisi, 19. yüzyılda tahsil edilmeye başlanan bir vergi değildir. Klasik dönemde çarşı ve pazarda kanuna ve narha aykırı üretim ve satış yapan esnaftan alınan cerimeler ile çarşı ve pazara gelen ve perakende olarak satılan emtiaya konan vergileri kapsamaktadır (Ergenç, 2012: 138). Nitekim ihtisab vergisi ile ilgili birtakım düzensizliklerin ortaya çıkmasıyla 1681'de esnafa ait dükkânların sayımı yapılmış ve vergi miktarı yeniden belirlenmiştir (Kütükoğlu, 2003: 409). Fakat 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra kurulan Asâkir-i Mansûre ordusunun masraflarını karşılamak üzere dükkânlardan ve erzaktan vergi alınması gündeme gelmiş ve amaç orduyu finanse etmek olduğundan bu vergiye rûsûmât-ı cihâdiyye de denilmiştir. Verginin toplanması için bir ihtisab nâzırı tayin olunmuştur (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999: 177). Bunun yanı sıra pazarlarda satılan hububattan, büyük ve küçükbaş hayvanlardan, kömür ve odun ile eşya ve erzaktan belirlenen oranlarda ihtisab vergisi alınmıştır (Çadircı, 1997: 144).

Bu emir kapsamında Tokat, Ankara, Sivas ve Bursa gibi şehirlerden yerel

idareciler ve esnaf kethüdaları işbirliği ile şehirdeki dükkânlar sayılıp her biri için günlük ihtisab vergisi belirlenmiştir (Çadırcı, 1997). Bu uygulama Edremit ve Kemer Edremit kazalarında da gerçekleştirilmiştir. Vergi ile ilgili hükümler incelendiğinde H. 1251 Muharrem/M. Nisan 1835 tarihinden itibaren verginin tahsili istenmiştir. Sayımlar kazanın idarecileri tarafından yapılmış ve hazırlanan defterlerin birer nüshası da İstanbul'a gönderilmiştir. Kemer Edremit ve Edremit kazaları esnaf sayımları aynı defterde yer almaktadır. Defterde Edremit kazasının bitiminde ayrı bir mühür ve Kemer Edremit kısmının bitiminde ise Esseyid Numan yani Kemer Edremit nabinin mührü vardır (BOA, A.DVNS.TZEİ.d.,nr. 31: 179; KK, nr. 7478: 4, 26).

Kemer'deki dükkân ve işletmelerden toplanacak vergi, günlük olarak belirlenmiştir. Kayıtta her bir dükkânın günlük ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarı belirlenmiş ve kalemin sonunda o esnaf koluna ait dükkânlardan aylık tahsil edilecek verginin toplam miktarı da yazılmıştır. Merkezden gönderilen emirde bu vergi belirlenirken önemli bir hususa vurgu yapılmıştır. Emirde "emsali misüllü rüsümât-ı mîriye vaz" ifadesi mevcuttur. Fakat burada tartışılması gereken husus emsalden kastın ne olacağıdır. Bu noktada Sivas şehrindeki dükkân sayımı için gönderilmiş olan emir konuya açıklık getirmektedir. Şöyle ki 1827 tarihli bu emirde fukaraya sıkıntı vermeyecek şekilde esnafın ve şehrin durumu ile usulü göz önünde bulundurularak ihtisab vergisinin belirlenmesi istenmiştir (Demirel, 1989: 93). Böylece durum açıklık kazanmaktadır. Vergi miktarları bölgesel olup burada her bir şehrin kendi iç dinamikleri belirleyici bir role sahiptir. Örneğin Bursa'daki her bir bakkal dükkânı için 18 para, Tokat'ta 4 para, Ankara'da 5 para, Sivas'ta 4 para ve Edremit'te 4 para vergi belirlenmiştir (Çadırcı, 1997; Genç, 2009).

Kemer Edremit'teki duruma bakıldığında vergi miktarlarının günlük 2 ila 12 para arasında değiştiği tespit edilmiştir. En yüksek vergi kasabadaki tek meyhane olan Lazoğlu Andon'un meyhanesi için belirlenmiştir: Günlük 12 para. Meyhane için bu denli yüksek vergi belirlenmesinin sadece Kemer Edremit'e has bir durum olup olmadığı araştırıldığında Edremit'teki üç meyhane için de 10 ila 16 para arasında değişen miktarda vergi belirlendiği anlaşılmıştır (Genç, 2009: 292-293). Meyhanenin ardından en yüksek vergi miktarı sabunhaneler için belirlenmiştir. Ancak kasabadaki üç sabunhanenin her birinden farklı miktarda vergi alınmıştır. Örneğin Hacı Salih Ağa'nın sabunhanesi için günlük 4 para vergi tahsil edilirken Lazoğlu Andon'a ait iki sabunhane için 7'şer paradan 14 para vergi tahsil edilmiştir. Bu hususa dair bir başka örnek hanlarla ilgilidir. Kasabada iki han bulunmasına rağmen tahsil edilen vergi miktarı farklıdır. Şöyle ki Güreli Hacı Ali Bey'in 25 odalı hanına 3 para vergi yazılmışken Arnabutoğlu Osman Ağa'nın 28 odalı hanına 4 para yazılmıştır. Bu örneklerden yola çıkarak şu tespitleri yapmak mümkündür. Öncelikle vergi oranlarının sa-

bit olmadığı anlaşılmaktadır. Her bir esnaf kolu için hatta aynı esnaf kolu içinde dahi vergilendirmede farklılıklar tespit edilebilmektedir. Sondan başlamak gerekirse aynı esnaf koluna ait dükkânlar arasında farklı vergi tarifesinin uygulanmasında dükkânın işlerliği yani kazanç unsurunun etkisi muhtemeldir. Bunun yanında esnaf kolları arasındaki farklılığı da normal olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü her bir esnaf kolu hammadde, emek, kazanç vb. yönleriyle birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Öte yandan vergi miktarlarını çarşıya ve kasaba şartlarına vâkıf yerel idareciler ile esnaf kethüdalarının ortaklaşa belirlemiş olmaları da bunu destekler görünmektedir.

Bunlardan sonra sırasıyla kasabadaki tek hamam için altı para, değirmenler için beşer para ve geriye kalan dükkânlar/işletmeler için iki ila beş para arasında vergi belirlenmiştir. Ancak defterler arasında sadece ekmek fırınından tahsil edilecek vergi hususunda uyumsuzluğun olduğunu belirtmek gerekir. Mufassal defterde ekmek fırınından günlük beş para vergi alınacağı kaydedilmişken diğer defterde bu miktar iki para olarak kayıtlıdır. Köylerdeki dükkânlar söz konusu olduğunda ise vergi miktarlarının değiştiği görülmektedir. Örneğin kasabadaki bakkal ve terzi dükkânlarının her biri için üçer para vergi belirlenmişken köylerdeki için ikişer para belirlenmiştir. Keza kasabadaki sabunhaneler için günlük dört ila yedi para arasında vergi tespit edilmişken köydeki sabunhane için yine iki para vergi tespit edilmiştir. Buna karşın demirci dükkânları ve kahvehaneler için tespit edilen miktarın kasaba ile ortak olduğu anlaşılmaktadır. Nihayetinde Kemer Edremit kasabası ve köylerindeki 142 dükkân ve işletmenin hissesine aylık toplam 305 kuruş 20 para vergi düşmüştür (BOA, KK, nr. 7478: 26).

4. SONUÇ

Kemer Edremit; 16. yüzyıl başlarında Edremit'e bağlı bir köy olmasına rağmen cami ve mescitleri, mahalleleri, pazarı, çarşısı ve hamamı ile klasik köy kavramından farklı bir görünüme sahiptir. Nitekim 1580'li yılların başında da kaza statüsüne yükseltilmiştir. II. Murad'ın vakıf köyleri arasında yer alan kazanın şehirleşme sürecinde vakıfların rolünü göz ardı etmemek gerekmektedir. Fakat 19. Yüzyıla gelindiğinde genel olarak Kemer Edremit'in sosyo-ekonomik, demografik ve hatta idari olarak yanı başındaki Edremit'in gölgesinde kaldığı yorumunda bulunmak yanlış olmayacaktır.

1830'lu yıllarda Kemer Edremit'te 21 farklı esnaf kolunun faal olduğu tespit edilmiştir. Bu esnaf kolları göz önünde bulundurulduğunda kasaba ve civarındaki köylerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir teşkilatlanmanın olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda kazada ağırlıklı olarak gıda ve hizmet sahasında faal esnaf kolları vardır. Ayrıca diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu üzere esnaf temsilcileri arasında bakkalbaşı

ve kasapbaşı gibi görevlilerin bulunması değişim dönemi olan 19. Yüzyılın ilk yarısında dahi klasik dönem esnaf teşekkülüne dair izleri göstermesi açısından önemlidir. Öte yandan II. Mahmud dönemindeki askeri reformları finanse etmek üzere bir düzene koyulan ihtisab vergisinin 1835 yılında Edremit ile birlikte Kemer Edremit'te de uygulamaya geçtiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda kaza ve köylerde faal olan her bir dükkândan durumlarına göre ihtisab vergisi tahsil edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Lûtfî Efendi (1999). *Vak'anivvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, (Aktaran: Ahmet Hezarfen), I, İstanbul: TVYY-YKY.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defteri*, nr. 166.
- Bıyık, Ö. (2005). "XV. Yüzyılda Akhisar'ı İhya Eden Bir Hayırsever: Sarı Ahmed Paşa ve Vakfı", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII/1, s. 391-413.
- BOA, *A.DVN.TZEİ*. d., nr. 31.
- BOA, *D.CRD.*,nr. 40220.
- BOA, *Kamil Kepeci Tasnifi* (KK), nr. 7478.
- Burhaniye Şer'ıye Sicilleri* (BŞS), nr. 1094, 1095/1, 1095/A, 1096, 1097, 1098.
- Cezar, M. (1985). *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul.
- Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: TTK.
- Demirel, Ö. (1989). *II. Mahmud Döneminde Sivas'ta Esnaf Teşkilatı ve Üretim-Tüketim İlişkileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Edremit Şer'ıye Sicili*, nr. 1245, 1251.
- Efe, R., Soykan, A., Cürebal, İ., Sönmez, S. (2012). *Burhaniye –Doğal Kaynak Değerleri-*, Ankara.
- Ergenç, Ö. (2012). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, İstanbul: TVYY.
- Faroqhi, S. (1993). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul: TVYY.
- Genç, S. (2009). "1835 Yılı Esnaf Sayımı Çerçevesinde Edremit Esnaf Teşkilatı", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 17, 2009/2, s. 277-293.
- Köç, A. (2011). "Sultan II. Murad Vakfı'nın Edremit Mukataaları (1530-1641)", *OTAM*, 30, s. 41-72.
- Kütükoğlu, M. S. (2003). "Osmanlı Esnaf Sayımları", *Osmanlı Öncesi İle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri Bildiriler*, II, s. 405-410.
- Şahin, İ. (2010). "Osmanlılarda Şehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, İstanbul, s. 446-449.
- Şemseddin Sâmî. (1317). *Kamûs-ı Türkî*, Dersaâdet.

Yağcı, Z. G. (2013). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Voyvodalar: Edremit Voyvodası Mehmet Emin Ağa", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, İstanbul, KTB Yayınları, s. 433-463.

Yılmaz, F. (1995). *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Tablo 1. Kemer Edremit'te Faal Olan Dükkânlar

Dükkân ve İşletme-Kasabada	Adet
Kahvehaneler	12
Helvacı	1
Leblebici	5
Terzi	8
Berber	7
Nalbant, demirci, semerci ve muytab	19
Simitçi fırınları	4
Ekmekçi fırını	1
Bakkal	17
Han	2
Sabunhane	3
Hamam	1
Tulumcu	2
Kalaycı	3
Kasap	1
Şerbethane	1
Sebze bahçesi	10
Asiyab/Değirmen	18
Köylerde	
Bakkal	4
Kahvehane	16
Demirci	4
Terzi	2
Sabunhane	1
Toplam	142

Tablo 2. Kemer Edremit'te Dükkânlardan Alınan İhtisab Vergisi

Dükkân ve İşletme-Kasabada	Beherinden Alınacak Günlük Vergi Miktarı
Kahvehaneler	2'şer para
Helvacı	2'şer para
Leblebici	2'şer para
Terzi	3'er para
Berber	2'şer para
Nalbant, demirci, semerci ve muytab	2'şer para
Simitçi fırınları	4'er para
Ekmekçi fırını	2 para ²
Bakkal	3'er para
Gürelî Hacı Ali Bey Han	3 para
Arnabutoğlu Osman Ağa Hanı	4 para
Sabunhane ^a	4 para
Sabunhane ^b	7 para
Sabunhane ^c	7 para
Hamam	6 para
Tulumcu	3'er para
Kalaycı	4'er para
Kasap	4 para
Şerbethane	12 para
Sebze bahçesi	2'şer para
Asiyab	5'er para
Köylerde	
Bakkal	2'şer para
Kahvehane	2'şer para
Demirci	2'şer para
Terzi	2'şer para
Sabunhane	2 para

2 Ekmekçi fırınından alınacak olan günlük vergi miktarı konusunda iki defterde farklılık vardır. Mufassal defterde 5 para iken diğer defterlerde 2 para kayıtlıdır.

EK 1. Kemer Edremit Kazasının Dükkânlarını (BOA, Kamil Kepeci, nr. 7478)

